

«Tungt for den vesle ryggen til ei ti-års jente som var
liten av vekst fra før»¹

Hvorfor ble ikke barnarbeid på landsbygda regulert på samme måte som i industrien?

HIS3090 - Fordypningsoppgave

Mari Berger Hanestad

Institutt for arkeologi, konservering og historie

vår 2016

Innledning

---

¹ Hermundstad, Knut. *Barn i manns minne*. Redigert av Gudny Dalflyen, Samlaget. Oslo. 1975 s.61

Barnearbeid har eksistert lenge i norsk historie. Både i industrien, men også i det førindustrielle samfunnet har barn arbeidet. Spesielt tobakkindustrien og fyrstikkindustrien bygget sin virksomhet rundt barnearbeid.² De små hendene, og den billige arbeidskraften var ettertraktet. Barnearbeid er ofte å finne i samfunn hvor fattigdom er et stort problem. Familien er avhengig av barnas arbeidskraft, og hjelp for å kunne forsørge familien. Undersøkelser av folketellinger fra midten av 1800-tallet viser at Norge hadde en større andel av arbeidende barn i industrien enn både Storbritannia og Sverige.³

På landsbygda hadde barn lenge før industrien hatt dagligdagse arbeidsoppgaver og krevende sesongbasert arbeid. Barn ble sett på som unge voksne, og var nødt til å bidra med gårdsdrift eller annet arbeid som gav økonomisk hjelp til familien. Barnearbeid i industrien ble regulert ved fabrikktilsynsloven i 1892. I 1936 ble all sysselsetting av barn under 15 år i store deler av næringslivet forbudt.⁴ Primærnæringen fikk ikke de samme reguleringene, det kom ingen lover eller regler som forbød eller tilrettela barnearbeid i primærnæringene. Lovene som ble opprettet skulle hjelpe samfunnet å verne om fremtidige industriarbeidere.⁵ Fabrikktilsynsloven gav en nedgang i barnearbeid ved industrien, mens barnearbeidet på landsbygda regulerte seg mer etter hvordan økonomien var blant bøndene. I 1918 kom sosialdepartementet med en rapport om omfanget av barnearbeid i byene i Norge. I rapporten sies det at en liknende undersøkelse ikke var påkrevd for landsbygda.⁶

Hvorfor ble det ikke opprettet lovverk for bruk av barn i primærnæringene, eller utarbeidet en rapport om omfanget av slikt arbeid? Kan sosialdepartementets utelukkelse av barnearbeid på landsbygda forklares? Hva er forskjellen på barnearbeid ved fabrikkene i Kristiania, og ved gårdsbrukene på landet? I denne oppgaven skal jeg bruke arbeiderminner og husmannsminner samlet inn på 1950-tallet, og statistikk over barnearbeid fra tidlig 1900-tall til å se på hvilke faktorer som kan ligge til grunn for en slik beslutning, og stille meg kritisk til om det i realiteten er grunn for å utelukke barn på landsbygda i en uttredelse om barnearbeid. Oppgaven vil også belyse om arbeidet fikk konsekvenser for skolen, og om barna i byene slukte all oppmerksomheten fra barna på landsbygda.

---

²Sørbye, Espen. Barnearbeid i industrien 1870-1915 «Manden i Barnet" må beskyttes.» Hentet fra: <http://www.ssb.no/a/histstat/artikler/art-2000-09-13-01.html> 10/4 - 2016

³Sørbye, Espen. Barnearbeid i industrien 1870-1915 «Manden i Barnet" må beskyttes.»

⁴Schrumpf, Ellen «Barndomshistorie – perspektiver og problemer» Norsk senter for barneforskning. 2008. s. 22 Hentet fra: <https://www.ntnu.no/documents/10458/20989779/schrumpf.pdf> 3/3-16

⁵Heiret, Jan. Olav Korsnes, Knut Venneslan og Øyvind Bjørnson (2003): *Arbeidsliv, historie, samfunn. Norske arbeidslivsrelasjoner i historisk, sosiologisk og arbeidsrettslig perspektiv*. Fagbokforlaget Bergen 2003 s. 50

⁶«Skolebarns erhvervsmæssige arbeide. Norges offisielle statistikk. Departementet for sociale saker. Kristiania. 1918». Hentet fra: http://ssb.no/a/histstat/nos/nos_vi_129.pdf, 06 / 3 -2016

Tidligere forskning på barndomshistorie

Etter 1970 har fokuset på barn og barndomshistorie blitt betydelig større. Etter 1979 og FNs barneår ble det tatt flere initiativ til forskning på barn i historien. Blant annet ble fortellinger fra barn selv samlet og publisert i *Barn av sin tid: fra norske barns historie* redigert av Bjarne Hodne og Sølvi Sogner.⁷ De ulike fortellingene samlet i en bok viser flere sider ved ulike barns oppvekst både i byene, industrien, skolen og familien.

I de påfølgende årene ble studier om barn i skole, arbeid og familie mer utbredt ved flere institusjoner. Blant annet av Schrupf, Myhre, Thune og Andresen. Utover 1900-tallet og 2000-tallet har det vært en satsing på barndomshistorie.⁸ Forskning på barn i en historisk kontekst har fått større plass i historiefaget. Ellen Schrupf har med litteratur som *Barnearbeid - plikt eller privilegium?* prøvd å sette fokus på barns historie gjennom å se på barnearbeid ved industrifabrikkene, og livet rundt det å arbeide i industrien. Forskningsfeltet innenfor barnearbeid virker å være størst innenfor byene og industrien, men flere historikere som Dagfinn Slettan og Edvard Bull har sett på barnearbeid både i industrien og på landsbygda. Dagfinn Slettan viser gjennom sin artikkel i *Barn av sin tid: Fra norske barns historie* og i *Dreng og taus i Verdal* et fokus på barnearbeid på landsbygda. Gjennom barns egne fortellinger viser han hvordan barnearbeid på landsbygda forandret seg, og avtok sammen med den økende mekaniseringen fra midten av 1900-tallet. Han ser blant annet på hvordan forandringer i samfunnet påvirket arbeidet for barna på landsbygda.

Sosialdepartementets rapport

I januar 1914 ble det satt igang en undersøkelse av omfanget av barnearbeid i Norge. Skjemaer ble sendt ut til skolestyrene i norske byer. En liknende undersøkelse ble gjort for Kristiania og Stavanger i 1912. Begge disse undersøkelsene foreligger i rapporten fra 1918. Rapporten tar for seg all form for arbeid, både avisbud, fabrikkarbeid og hvis mor og far var på arbeid og barnet hadde ansvar for hjemmet. All arbeid utenom når barnet kun hjelper til i huset med små dagligdagse oppgaver er beregnet som barnearbeid i rapporten.⁹ Rapporten med tall fra alle byene i Norge tar for seg 87 804 barn, hvorav 11 774 hadde ervervmessig arbeid i januar 1914. 4 394 av de

⁷ Schrupf, Ellen «Barndomshistorie – perspektiver og problemer» s. 14. Hentet fra: <https://www.ntnu.no/documents/10458/20989779/schrumpf.pdf> 5/4-16

⁸ Schrupf, Ellen «Barndomshistorie – perspektiver og problemer» s. 14. Hentet fra: <https://www.ntnu.no/documents/10458/20989779/schrumpf.pdf> 5/4-16

⁹ «Skolebarns erhvervmæssige arbeide. 1918». Hentet fra: http://ssb.no/a/histstat/nos/nos_vi_129.pdf, 06 / 3 -2016 s. 1

gjenværende 7630 barna hadde hatt arbeid i tidligere måneder.¹⁰ Undersøkelsene viste at barnearbeid i byene forekom oftere blant gutter enn jenter, og at Vestlandet hadde flest barn i arbeid.¹¹ Barnearbeid ble ikke tatt tak i før tallene var synkende og barnearbeid ikke lenger var like utbredt. Tabellen som omhandler hvor de fleste barna hadde arbeid viser at 76 prosent av de arbeidende guttene jobbet som visergutter, regningsbud eller lignende, mens kun 5 prosent arbeidet ved fabrikkene. Når man ser på jentene arbeidet den største andelen med huslig virksomhet. I denne oppgaven vil hovedvekten når jeg ser på arbeid i byene ligge på Kristiania, ettersom de fleste av Edvard Bull sine arbeiderminner er hentet fra Kristiania.

Utfordringer ved minnesamlinger

Utfordringer med prosjektet er minneinnsamling som kilde. Edvard Bull sine intervjuer i arbeiderminnene, intervjuene som kommer frem i *Barn av din tid: fra norske barns historie* og bokserien *I manns minne* har sine begrensninger. Det er en oppfatning at menneskene som forteller om minner fra barndommen ofte er realistiske og forteller med et ikke romantisk syn på hvordan det var å vokse opp. Likevel kommer det fram fra intervjuene at barna selv ikke på den tiden de arbeidet oppfattet hvor fattige familien var eller hvor hardt de arbeidet. De forteller om både fysiske og psykiske vanskeligheter, men ofte er mange av deres historier lyse.¹² Barnearbeidet er ikke svart -og hvitt. Å vokse opp i en familie med stor fattigdom, hvor barna selv måtte bidra til det økonomiske har også lyspunkt. Minner er ferskvare, og med årene er det naturlig at detaljer kan forandres, forsterkes eller glemmes. Skildringene arbeiderne gir er nøyaktige og mange husker godt, men det er naturlig at det vil være visse hull. Ved å bruke minner som kilder viser man forskjeller i samfunnet som ellers blir gjemt bort av gjennomsnittet.¹³ Minner er viktige kilder for sosialhistorie, og som et supplement til annen litteratur vil det kunne være verdifullt i en analyse av sosiale strukturer. Muntlige kilder vil bidra til en bredere forståelse av folks dagligliv.¹⁴

Forholdene for barna på landsbygda og i byen.

Både ved fabrikkene og på landsbygda skildrer barna psykiske og fysiske utfordringer. På landsbygda, og spesielt under det sesongbaserte arbeidet som gjeting eller som dreng og tjenere ved andre storgårder fortelles det om små barn som lengtet fryktelig hjem. I *Barn av sin tid: fra norske barns historie* gjenforteller en mann om da han som 9 åring ble sendt ut for å gjete en saueflokk.

---

¹⁰ «Skolebarns erhvervsmæssige arbeide. 1918». Hentet fra: http://ssb.no/a/histstat/nos/nos_vi_129.pdf, 06 / 3 -2016 s. 2-3

¹¹ «Skolebarns erhvervsmæssige arbeide. 1918». Hentet fra: http://ssb.no/a/histstat/nos/nos_vi_129.pdf, 06 / 3 -2016 s.7

¹² Hodne, Bjarne. «Barndomsminner». I Bjarne Hodne og Sølvi Sogner (Red). *Barn av sin tid . Fra norske barns historie*. Universitetsforlaget. Oslo.1985. s. 56-57

¹³ Slettan, Dagfinn. *Dreng og Taus i Verdal*. Universitetsforlaget. Oslo. 1978 s. 9

¹⁴ Slettan, Dagfinn. 1978. s. 10

Han forteller om redsel, gråt og lengsel. Uten sko og helt alene skulle han hele sommeren og utover høsten gjete, og vokte over store dyreflokker. Han beskriver lange netter hvor savnet etter de der hjemme var stort. Det var dager hvor han nesten uten krefter måtte komme seg rundt på fjellet.¹⁵ Mange barn var heldige og kom til gårder hvor det fantes hjerterom, men kontrastene kunne være store. Det lille de tjente på alt det harde arbeidet gikk ofte rett til de som ventet hjemme hvor pengene var etterlengtet. Nikkoline Hennes fra Volda beskriver i samlingen Hedmark i Manns minne om tiden hvor hun tjenestegjorde på nabogården. Hun og nabojentene var 10 år når de ble satt til stell av dyr, både ved gården og oppi sætra. Når kuene skulle på sætra ble de små jentene nødt til å overnatte sammen med dyrene, men hver morgen og kveld bære melk ned til gården. « Det var tungt for den vesle ryggen til ei ti-års jente som var lita av vekst fra før». ¹⁶

Barna i bondesamfunnet hadde ikke bare arbeid ved andre gårder, de hjalp også til med variert arbeid hjemme på familiegården. Ofte hadde de ansvar for stell av dyr, matlagning, klesvask, onnearbeid, vassbæring og omsorg for sine mindre søsken.¹⁷ Oppgavene barna hadde varierte ut i fra størrelsen på gården de kom fra. Barn som kom fra velstående, større eller middels store bruk hadde ofte mindre eller ingen arbeidsoppgaver, mens barna fra de mindre husmannsplasser hadde tungt fysisk arbeid og mer ansvar. Barna fra husmannsplasser søkte ofte arbeid ved de større gårdene, der de fikk mat og losji. Det var ofte en lettelse for de fattigste familiene at de eldre barna dro ut i arbeid. Dette resulterte i færre munnar å mette og mer mat til de gjenværende.¹⁸ Fra I manns minne fortellinger fra Nord-Norge omhandler mange av barndomshistoriene også livet på sjøen. Det fortelles om tunge løft, slitne armer og lange dager med lite søvn. Oluf Røde fra Langfjordbotn i Alta født i 1889 forteller om sin tid med hjemmefiske etter sei. Når han var 10-12 år ble han satt til å hale opp tunge store redskaper, samt dra opp flere kilo med sei så de små hendene hans verket. Seifiske kom samtidig med de travleste periodene i onnearbeidet, og både kvinnene og barna måtte hjelpe til.¹⁹

Ut i fra de ulike minnesamlingene kan man se ulike forskjeller blant barna som arbeidet på i primærnæringene. Noen forteller om eventyrlige dager på sætra hvor hele familien bodde sammen gjennom gjetersesongen, mens andre barn ble plassert alene, uten sko og med lite mat.²⁰ Helma

---

¹⁵ Hodne, Bjarne. «Barndomsminner» *Barn av sin tid: Fra norske barns historie*. s. 56-57

¹⁶ Hermundstad, Knut. *Barn i manns minne*. Redigert av Gudny Dalflyen, Samlaget. Oslo. 1975 s.61

¹⁷ Fløystad, Ingeborg. (1979 «Vi lærte tidlig å arbeide!» I *Forskningsnytt*. Fra Norges almenvitenskapelige forskningsråd nr 4. 1979 Årgang 24 Å være barn i gamle dager. Universitetsforlaget. s. 23

¹⁸ Fløystad, Ingeborg, 1979 . s. 23

¹⁹ Hermundstad, Knut. *Nord-Norge I manns minne* Redigert av Asbjørn Eidnes. Det norske samlaget. Oslo. 1973

²⁰ Hermundstad, Knut. *Hedmark i manns minne* Redigert av Olav Bø, Andreas Ropeid og Lily Aall. Det norske samlaget. Oslo. 1972 . 9-11

Holm fra Hedmark dro ut for å arbeide som stuepike hos en stor skogeier. Hun arbeidet fra 06.30 til 21.00 hver dag, og hadde ansvaret for blant annet husvask av de fleste rommene, pussing av messinghåndtak, borddekning og servering. Hun beskriver forholdene som gode i forhold til mange andre, men arbeidsdagene var lange, og de ble holdt stramt i tøylene av frua på gården.²¹

I industrien var de ofte flere som arbeidet ved de samme fabrikkene. I Edvard Bull sin minnesamling av arbeiderminner blir Johan Andersen i 1960 intervjuet. Han forteller om barneårene ved et spikerverk i Kristiania hvor han skildrer lange arbeidsdager med hardt arbeid. Han arbeidet på pakkeriet sammen med det han sier var ti andre unge gutter, og noen i tjueåra. De var flere barn i samme situasjon, det ble et slags fellesskap med jevnaldrende.²² Selv om det har blitt mye diskutert om miljøet blant de eldre industriarbeideren var bra for de unge arbeiderne hadde de flere de kunne støtte seg til. Flere arbeidere forteller om skolekamerater som sammen gjorde fantestreker som å knuse vinduer på arbeidsplassen. Denne muligheten til sosialisering fantes ikke i lik grad hos alle barna på landsbygda. Avstandene mellom gårdene var ofte store, og som nevnt ble mange av barna sendt bort i sesongbasert arbeid, eller som tjenere på større bruk. De var ofte alene, langt borte fra familie. Mange av barna fra landsbygda hadde ofte ansvaret for arbeidet alene, spesielt i de sesongbaserte periodene, enten det var med gjeting eller som ansvarlig hjemme mens foreldrene var ute i arbeid. De fleste industribarna hadde mer fellesskap og et hjem med foreldre de kunne vende hjem til etter arbeidsdagen.²³ Inga Frey fra Bjølsen ble intervjuet i 1954 av Otto Gjerpen. Hun forteller om sin første jobb som fireåring. Familien satt samlet på kveldstid og arbeidet med fyrstikker. For å kunne forsørge familien var de alle nødt til å bidra der de kunne. Bakgrunnen for arbeidet kan ikke trekkes frem som noe positiv, det kan derimot samholdet i arbeidet. Familien var samlet, om det så var for å arbeide så hadde Inga Frey trygge og kjente omgivelser rundt seg når hun som fireåring ble tildelt sine første arbeidsoppgaver.²⁴

Ved å studere flere intervjuer fra arbeiderminner og husmannsminner kan man ut ifra deres beskrivelser av forholdene på fabrikkene og i primærnæringene underbygge at de fleste barna både i industrien og på landsbygda hadde fysisk krevende arbeide i forhold til deres alder. Det kan derimot ikke ut i fra forholdene de beskriver argumenteres for at situasjonen var verre for bybarn. Ut i fra litteratur og minner er det ikke mulig å anslå at arbeid på landsbygda var mer barnevennlig enn arbeid i byen, og derfor ikke et argumenter som rettferdiggjør at ikke barnearbeid på landsbygda ble

---

²¹ Hermundstad, Knut. 1972 s. 36-38

²² Norsk Folkemuseums arbeiderminner (forkortet NFA). Arbeiderminner innsamlet av Norsk Folkemuseum i regi av Edvard Bull, 1950-1962. Johan Andersen s. 2-3

²³ Slettan, Dagfinn. «Barnearbeid i jordbruket» i Bjarne Hodne og Sølvi Sogner (Red). *Barn av sin tid . Fra norske barns historie*. Universitetsforlaget. Oslo. 1985 s. 65

²⁴ Bull, Edvard, 1950-1962. Inga Frey. s. 1-2

regulert eller rapportert. Det er derimot mer naturlig å anslå at det psykiske presset, og de forholdene barn som arbeidet som gjeterne eller tjenestefolk på bruk langt borte fra familie var større enn det mange av bybarna opplevde. Ved fabrikkene opplevde mange av barna et press om å prestere, de hadde mange som så til at de arbeidet effektivt og raskt nok. Derimot hadde flere bybarn ut i fra det de selv beskriver et trygt hjem. Aksel Ferdinand Jacobsen oppvokst på Vålerenga i Kristiania forteller at familien hadde godt med mat, men var nødt til å kjøpe billig og mer næringsfattig mat. Han beskriver måltidene tre ganger om dagen, hvor de alle spiste sammen. Klærne er beskrevet som hele og solide i skinn. Arbeidsskoene var laget av tre og søndagsskoene av gummi.²⁵ Mange barn på landsbygda ble i motsetning til Jacobsen sendt bort fra familie og hjem. De mistet tidlig kontakten med familien og foreldrene. Allerede som små barn ble de skilt fra foreldrene og oppdratt av fremmede og ukjente.²⁶ Mange fikk lite mat på gården de kom til. Klærne de hadde med seg var ofte av dårlig kvalitet, og mange forteller som den 9 årige gjetergutten om skoløse høstdager.²⁷

Konkurransen mellom skolegang og arbeid.

Rapporten fra 1918 legger stor vekt på barns skolegang, og hvordan barnarbeid påvirket utdanningen til elevene. Skolegang ble i 1880-årene i større grad vektlagt av staten. Barn skulle utdannes for å kunne bidra til samfunnet og framveksten av Norge. Et ønske om en bedre nasjon krevde kunnskapsrike arbeidere, og med det et godt utdanningssystem.²⁸ Den gamle allmueskolen ble erstattet av en felles folkeskole for alle barn, et skolefelleskap som varte i fem år fra 1896.²⁹ Selv om det med fabrikktilsynsloven og felleskolen ble færre arbeidende barn i industrien, var det fortsatt mange barn som arbeidet i andre næringer. Rapporten fra SSB viser at arbeidet gikk utover skolegangen. 41 prosent av guttene, og 31 prosent av jentene i Norge hadde arbeid som gikk utover skolegangen, og lengden på arbeidstiden påvirket hvordan de presterte på skolen. Elvene kom trøtte og uforberedte til skolen, og mange kom ikke tidnok til undervisningen.³⁰ Wilh Kristiansen, født i 1875 forteller om hvordan mange av guttene i klassen ble sendt bud på av fabrikkene midt i skoletiden. De fikk ofte lov, men måtte pent gå og spørre om tillatelse for å kunne gå for dagen.

---

²⁵ Bull, Edvard, 1950-1962. Aksel Ferdinand Jacobsen

²⁶ Fløystad, Ingeborg. (1979 «Vi lærte tidlig å arbeide!» I Forskningsnytt. Fra Norges almenvitenskapelige forskningsråd nr 4. 1979 Årgang 24 Å være barn i gamle dager. Universitetsforlaget. s. 24

²⁷ Hovet, Svein. *Barna fra skogsbygda*. Ansgard forlag. Oslo. 1979 s. 10-12

²⁸ Myhre, Jan Eivind, *Norsk Historie 1814.1905*. Det norske samlaget. Oslo. 2012 s. 271-272

²⁹ Schruppf, Ellen «*Barndomshistorie – perspektiver og problemer*» s.25 Hentet fra:

<https://www.ntnu.no/documents/10458/20989779/schrumpf.pdf> 3/3-16

³⁰ Skolebarns hvervsmæssige arbeide. 1918. Hentet fra: http://ssb.no/a/histstat/nos/nos_vi_129.pdf 20/4-2016 s. 17

Han beskriver lysten til å gå ut i arbeid som større enn å gå på skolen. Skolen var bra sier han, men han ville heller arbeide.³¹

Skolehverdagen var ikke den samme over hele Norge, og ofte var skolene i storbyene forskjellige fra de mindre byene og landsbygda. Aksel Ferdinand Jacobsen fra østre Aker i Oslo kan fortelle om skolegang fra 14.00 til 18.00 hver dag, mens Kristine Andersen fra Halden beskriver skoleuka med fire timer hver annen dag. Hun sier i intervjuet at «lærdom ble det lite av, så den lærdommen jeg har har jeg lært i livets harde skole»³²³³ Jeg tror det var realiteten for mange. I løpet av 1930-tallet ble det innført nye skolelover i Norge. Folkeskolelovene for land og by kom i 1936, og normalplanen tre år senere tok for seg hvordan undervisningen skulle være i skolene.³⁴ Det var ikke før i 1959 at fellesskolen betegnet alle barn i hele Norge, ikke bare bybarn. I 1959 ble det også bestemt at alle barn, både i by og i bygd skulle ha like lang skole uke - og år.³⁵ Før ordningen om fellesskole fra 1959 ble innført hadde mange av barna på bygda gått på skole annenhver dag med fri under viktig sesongbasert arbeid. Skolen tilrettela for mer arbeid og mindre utdanning. Når staten besluttet å ikke innføre like lang skoleuke-og år for alle norske barn tolker jeg det som at det ikke var like viktig med samme kunnskapsnivået for alle barn i Norge. Bybarna skulle lære mer, de skulle ha mer teori og et høyere utdanningsnivå, mens barna på landsbygda skulle bli mer praktiske. Barna fra landsbygda var ikke på samme måte med på satsningen som startet på slutten av 1800-tallet om et høyere kunnskapsnivå på fremtidens arbeidere. De var født inn i husmann- og bondefamilien, og det var i primærnæringen de hadde sin fremtid.

Det var skolen som krevde en regulering av både industriarbeid og annet barnearbeid i byene. Der kom arbeid og skole i konkurranse med hverandre. Barn som arbeidet presterte som nevnt dårligere på skolen, og hadde færre skoletimer. Skolen krevde at staten gikk inn for å regulere barnearbeid. På landsbygda ble ikke samme regulering krevd. Skolen og arbeidet var ikke i samme konkurrerende forhold. Som nevnt var skolen på landsbygda mer tilrettelagt for barnearbeid både i hverdagen og i sesong. Arbeidet på landsbygda kom først, og skolen regulerte seg etter hvorvidt primærnæringene hadde bruk for barna i arbeid.³⁶ Forskjellene var altså store når det kom til skoleverket og deres krav til barnas skolegang i Kristiania og ved landsdistriktene. Konkurransen mellom skole og jobb i Kristiania var en sterk bidragsyter til at både fabrikkarbeid og annet arbeid

---

³¹ Bull, Edvard. 1905-1962. Wilh Kristiansen

³² Bull, Edvard, 1950-1962. Aksel Ferdinand Jacobsen

³³ Bull, Edvard. 1905-1962. Kristine Andersen s.1

³⁴ Hagemann, Gro. *Skolefolk*. Ad Notam Gyldendal. Oslo. 1992 s. 179-181

³⁵ Schruppf, Ellen «*Barndomshistorie – perspektiver og problemer*» s. 27. Hentet fra:

<https://www.ntnu.no/documents/10458/20989779/schrumpf.pdf> 3/3-16

³⁶ Fløystad, Ingeborg. (1979 «Vi lærte tidlig å arbeide!» I *Forskningsnytt*. Fra Norges almenvitenskapelige forskningsråd nr 4. 1979 Årgang 24 *Å være barn i gamle dager*. Universitetsforlaget. Oslo s. 28

ble lovbelagt i Norge, mens mangelen på konkurranse på landsbygda kan være en årsak til at barna på landsbygda ble glemt i diskusjonen. Når ikke skolene på landsbygda så på det som noe problem eller uttrykte sin bekymring på lik linje som skolene i byene gav det et signal til staten om at barnarbeid ikke i like stor grad gikk utover skolegangen til barna på landsbygda.

Synet på barnarbeid i industrien og i primærnæringene

Barnarbeid i primærnæringen ble ikke sett på som barnarbeid. Reguleringene for industriarbeidere og barnarbeid i næringslivet kom som en perle på en snor på slutten av 1800-tallet, mens de samme reguleringene uteble for primærnæringene. Undersøkelser viser derimot at gjeting og de verste bortearbeidene ble redusert med den stadig økonomiske veksten blant bøndene, mens blant annet onnearbeid og jordbruksarbeid fortsatt etter hundreårsskiftet.³⁷ Statens tydelige syn på arbeid blant barn på landsbygda kan begrunnes med at staten mente de jobbet i naturlige og friske omgivelser. De ble ikke utsatt for forurensende luft, og helseproblematiske omgivelser i lik grad som industriarbeideren. Industrien var ofte preget av stillesittende monotont arbeid, som staten mente ikke på lik linje med primærnæringene gav noe noen oppdragelse eller nyttig læring.³⁸

Ellen Schrupf argumenterer for at hvordan barnarbeidet på landsbygda ble behandlet kan ha sammenheng med synet på barnet. I det førindustrielle samfunnet ble barn som jobbet i industrien sett på som selvstendige, uavhengige bidragsytere, mens senere i utviklingen av industrien forandret oppfattelsen av barna seg. De fikk status som skittene, fattige og elendige. I kontrast ble barna som arbeidet i primærnæringen sett på som naturlige og sterke. De gikk på skolen og gjorde nytte for seg. Det var lettere for politikere og staten å mene at barnarbeid ikke gikk utover hverdagen og skolegangen til barna på landsbygda, og av den grunn skyve de vekk i debatten om barnarbeid i Norge. Skoleuken var som nevnt ofte annerledes og mer tilrettelagt for arbeid utenfor undervisningen på landsbygda enn det var i byen. Av den grunn kunne det virke som om barna på landsbygda var mer pliktoppfyllende og ordentlige enn det barna i Kristiania var.³⁹ Hvordan barna ble oppfattet, og hvordan staten så på innvirkningen arbeidet hadde på spesielt skolegangen og helsa ble avgjørende for hvilke deler av landet, og hvilke næringer som fikk regler for bruk av barn i arbeid.

Tradisjoner og synligheten av barnarbeid

---

³⁷ Slettan, Dagfinn. «Barnarbeid i jordbruket» i *Barn av sin tid . Fra norske barns historie*. s. 69

³⁸ Schrupf, Ellen «*Barndomshistorie – perspektiver og problemer*» s.22 Hentet fra:

<https://www.ntnu.no/documents/10458/20989779/schrumpf.pdf> 23/4-16

³⁹ Schrupf, Ellen «*Barndomshistorie – perspektiver og problemer*» s. 23 Hentet fra:

<https://www.ntnu.no/documents/10458/20989779/schrumpf.pdf> 23/4-16

I det norske bondesamfunnet har det vært lange tradisjoner hvor barn har hjulpet til med sesongbasert arbeid, husstell og dyrestell. Arbeid ble sett på som en del av barneoppdragelsen, og skoleringen til det voksne liv. Familien fikk ekstra arbeidskraft de var helt avhengige av, og barna fikk en god og solid oppdragelse. Ingeborg Fløystad påpeker i sin artikkel hvordan barnearbeid i primærnæringene ikke ble forbundet med noe negativt for verken samfunnet eller barna selv. Holdningene til at barna arbeidet var for det meste positivt, og ingen satte spørsmålstegn ved om det var forsvarlig med slikt tungt arbeid for små barn. Slik var det, og slik hadde det vært i flere generasjoner.⁴⁰ Det var også vanlig at yngre søsken overtok arbeid ved andre gårder når de eldre søsknene skulle konfirmeres eller ønsket annet arbeid.⁴¹ Barna på landsbygda bygde på tradisjoner fra langt tilbake, de kunne betegnes som de urnorske barna som sto på for bondesamfunnet og som bidro til fellesskapet. Bybarna derimot levde under andre forhold enn det som i tradisjonen kunne kalles typisk norsk. De levde i byene hvor de ble utnyttet som arbeidskraft, befolkningen levde tettere og luften var ikke like frisk. Illusjonen om at barnearbeid i primærnæringene var gode norske tradisjoner kan settes oppimot industrialiseringen, og være en av forklaringene for forskjellsbehandlingen av barnearbeid på landsbygda, fabrikkene og i tjenesteyrker i byene. I motsetning til bondesamfunnet og primærnæringene hadde ikke det moderne bysamfunnet eksistert like lenge og hadde nok ikke samme status som bondesamfunnet. Bylivet hadde ikke samme urnorske status. Det var noe ukjent og moderne. Det vi ikke kjenner til vekker ofte mer skepsis, derav større fokus på hvordan barna i byene ble behandlet i arbeidet, og hvordan barnearbeid påvirket hverdagen, livet og fremtiden.

Barnearbeidet som foregikk i byene var også mer synlig.⁴² Flere av fabrikkene baserte sitt arbeid på barn, og fabrikklokalene huset store grupper med barn i arbeid. Det var derfor lettere for myndighetene, skolesystemet og mannen i gata å oppdage utnyttelsen av barn i industrien og annet arbeid i byene. Barn som jobbet i tjenesteyrker som avisbud var synlige i gatene og synliggjorde barn som arbeidet. De vokse arbeiderne og barna konkurrerte også ofte om mange av de samme jobbene, dette gjorde at flere også mislikte at barnearbeidet fikk plass i næringslivet. Barna i byene arbeidet ofte med virksomhet som handlet om handel, penger, tjenester og produksjon. Utnyttelsen av bybarna virket derfor større når det handlet om å skape fortjeneste for en ofte ukjent arbeidsgiver. For barna på landsbygda var det flere som hjalp til med gjøremål hjemme på gården eller nabogårdene. Barn ble ikke like synlig utnyttet av kyniske fabrikkeiere eller mennesker som så sitt snitt i å ansette billigere arbeidskraft.

---

⁴⁰ Fløystad, Ingeborg. (1979 «Vi lærte tidlig å arbeide!» I *Forskningsnytt*. Fra Norges almenvitenskapelige forskningsråd nr 4. 1979 Årgang 24 Å være barn i gamle dager. Universitetsforlaget. Oslo s. 23-24

⁴¹ Hermundstad, Knut. «*Barn i manns minne*» Redigert av Gudny Dalflyen, Samlaget. Oslo. 1975 s.61

⁴² Fløystad, Ingeborg. (1979 «Vi lærte tidlig å arbeide!» I *Forskningsnytt*. Fra Norges almenvitenskapelige forskningsråd nr 4. 1979 Årgang 24 Å være barn i gamle dager. Universitetsforlaget. Oslo s. 23-24

Konklusjon

Ut i fra barnas egne beretninger og eksisterende litteratur om barnearbeid i industrien, og på landsbygda finnes det utifra arbeidsmengde og arbeidsforhold lite som kan forklare hvorfor det ikke ble regulerte lover for barnearbeid i primærnæringene, eller hvorfor sosialdepartementet ikke så viktigheten av å undersøke omfanget av barnearbeid i landsdistriktene. Både barna i byene og på landsbygda hadde psykiske og fysiske utfordringer ett barn ikke burde bli utsatt for i så tidlig alder, og jeg kan ikke utifra fortellinger beskrive det harde arbeidet på landsbygda som kun god oppdragelse i sunne omgivelser. Bakgrunnen for at barna på landsbygda ikke ble prioritert i samme grad som bybarna kan forklares med tradisjoner og omfang. Mye av industrien og tjenestjobbene i Kristinia baserte sitt arbeid på barn og i fabrikkene ansatte de store grupper. Synligheten av utnyttelsen av barn for profitt ble større i byene, hvor flere folk bodde på mindre områder. Det var lettere å oppdage, og med det økte negativiteten og skepsisen både fra skole og staten rundt hvordan næringslivet satte barn i arbeid.

På landsbygda befant barna seg ofte på steder hvor befolkningsantallet var lavt, og de som bodde der benyttet seg alle av barn i det daglige arbeidet og sesongarbeidet. Det lå i norske tradisjoner og tradisjoner innenfor bondesamfunnet at barna i stor grad arbeidet. Bruken av barna i primærnæringene var noe folk flest kjente til, og det ble ikke sett på som utnyttelse, heller det beste for barna ved at de fikk oppdragelse og skolering i bondevirket. Barna på landsbygda kom i skyggen av barna i byene, og den økende bruken av barnearbeid der. Skolen la et viktig grunnlag for at det ble utarbeidet lovverk for barnearbeid i byene, mens samarbeidet mellom skolen og jordbruksarbeidet gjorde at lover uteble for barna på landsbygda. Undersøkelser og minner viser at arbeid gikk utover skolegangen også for landsbybarna, og de mistet mye læring til fordel for arbeid.

Barnearbeid både i byene og på landsbygda kan derimot ikke bare sees på som negativt, barn fikk verdifull praktisk læring gjennom arbeid. Selv om skolen fikk høyre status mot slutten av 1800-tallet er det ikke alt som kan læres gjennom bøker. I dagens samfunn er det meste av skolegangen teoribasert. Elvene lærer gjennom litteratur, og skolesystemet gir liten plass til praktiske utfordringer gjennom arbeid. Arbeidsoppgavene barna på landsbygda og i byene hadde var derimot svært krevende for barn, både fysisk og psykisk. De fortjente derfor samme rettigheter og oppmerksomhet i diskusjonen om utbredelsen av barnearbeid. Alle var de barn, med små kropper som ikke er beregnet for tungt og hardt arbeid.

Uttrykte kilder

Norsk Folkemuseums arbeiderminner (forkortet NFA). Arbeiderminner innsamlet av Norsk Folkemuseum i regi av Edvard Bull, 1950-1962. Kopi Oslo byarkiv

Aksel Ferdinand Jacobsen. f. 1884

Inga Frey. f. 1869

Johan Andersen. f. 1879

Kristine Andersen. f. 1871

Wilh Kristiansen. f. 1875

Litteratur og trykte kilder

Fløystad, Ingeborg. (1979 «Vi lærte tidlig å arbeide!» I Forskningsnytt. Fra Norges almenvitenskapelige forskningsråd nr 4. 1979 Årgang 24 A° være barn i gamle dager. Universitetsforlaget. Oslo

Hagemann, Gro. Skolefolk. Ad Notam Gyldendal. Oslo. 1992 s. 179-181

Heiret, Jan. Olav Korsnes, Knut Vennesslan og Øyvind Bjørnson (2003): Arbeidsliv, historie, samfunn. Norske arbeidslivsrelasjoner i historisk, sosiologisk og arbeidsrettslig perspektiv. Fagbokforlaget Bergen 2003

Hermundstad, Knut. Barn i manns minne. Redigert av Gudny Dalflyen, Samlaget. Oslo. 1975

Hermundstad, Knut. Nord-Norge I manns minne. Redigert av Asbjørn Eidnes. Det norske samlaget. Oslo. 1973

Hermundstad, Knut. Hedmark i manns minne. Redigert av Olav Bø, Andreas Ropeid og Lily Aall. Samlaget. Oslo. 1972

Hodne, Bjarne. «Barndomsminner». I Bjarne Hodne og Sølvi Sogner(Red). Barn av sin tid . Fra norske barns historie. Universitetsforlaget. Oslo.1985

Hovet, Svein. Barna fra skogsbygda.. Ansgard forlag. Oslo. 1979

Myhre, Jan Eivind. Norsk Historie 1814-1905. Det norske samlaget. Oslo. 2011

Slettan, Dagfinn. Dreng og Taus i Verdal. Universitetsforlaget. Oslo. 1978

Digitale kilder

Schrumpf, Ellen «Barndomshistorie – perspektiver og problemer» Norsk senter for barneforskning.2008. Hentet fra: <https://www.ntnu.no/documents/10458/20989779/schrumpf.pdf>

Skolebarns erhvervsmæssige arbeide. Norges offisielle statestikk. Departementet for sociale saker. Kristiania. 1918. Hentet fra: http://ssb.no/a/histstat/nos/nos_vi_129.pdf

Sørbye, Espen. Barnearbeid i industrien 1870-1915 «Manden i Barnet" må beskyttes. Hentet fra: <http://www.ssb.no/a/histstat/artikler/art-2000-09-13-01.html>